

การพัฒนางานการปกครองคณะสงฆ์ตามแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา
ของคณะสงฆ์จังหวัดอ่างทอง*

DEVELOPMENT OF THE SANGHA ADMINISTRATION ACCORDING
TO THE BUDDHISM REFORM PLAN OF SANGHA
ANGTHONG PROVINCE

พระครูธรรมธรรฐาพร ปภสฺสโร,
พระครูสังฆวิริยกิจ (ระพิน พุทธิสารโร), ประเสริฐ ธิลาว
Phrakhruthammathorn Sathaphorn Pabhassaro,
Phrakrusanghaviyakitj (Raphin Buddhisar), Prasert Thilao
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkomrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail: manasabut@outlook.co.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. วิเคราะห์สภาพทั่วไปของงานการปกครองคณะสงฆ์ตามแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดอ่างทอง 2. ศึกษากระบวนการพัฒนางานการปกครอง และ 3. นำเสนอแนวทางการพัฒนางานการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดอ่างทอง การวิจัยใช้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 25 รูปหรือคน ผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน 10 รูปหรือคน ด้วยวิธีเลือกแบบเจาะจง วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพทั่วไปของงานการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดอ่างทองมีความโดดเด่นด้านโครงสร้างที่ชัดเจน การนำนโยบายและแผนยุทธศาสตร์มาใช้ได้อย่างเหมาะสม การสนับสนุนจากภาครัฐ การใช้เทคโนโลยี และความร่วมมือกับชุมชน ส่งผลให้เกิดการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามยังมีข้อจำกัด เช่น การเข้าถึงพื้นที่การจัดสรรทรัพยากร การพัฒนาบุคลากร และการมีส่วนร่วมที่ยังไม่ทั่วถึง แต่สามารถต่อยอดจากโอกาสที่มี เช่น การสนับสนุนของมหาเถรสมาคม ความร่วมมือกับท้องถิ่น การใช้เทคโนโลยี และกระแสศรัทธาของประชาชน 2. กระบวนการพัฒนามีการผสมผสานการจัดการเชิงรูปธรรมกับการยึดหลักธรรม โดยเฉพาะการน้อมนำหลักสาราณียธรรม 6 มาปรับใช้ เสริมสร้างศรัทธา ความสามัคคี และความมั่นคงภายใน แม้ยังมีข้อจำกัดด้านการมีส่วนร่วมและการใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ แต่ถือเป็นฐานสำคัญของการพัฒนาต่อเนื่อง

*Received August 20, 2025; Revised September 9, 2025; Accepted September 19, 2025

3. การพัฒนาโดยรวมมีความก้าวหน้า ทั้งด้านการเสริมความมั่นคงของพระพุทธศาสนา การใช้เทคโนโลยีและฐานข้อมูล การยกระดับองค์กรสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ และการจัดการทรัพยากรเชิงบูรณาการ อันนำไปสู่ความโปร่งใส เสริมศรัทธา และเพิ่มความเข้มแข็งในการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดอ่างทองอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การปกครองคณะสงฆ์; แผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา; คณะสงฆ์จังหวัดอ่างทอง; การพัฒนางานคณะสงฆ์; สารานุกรมธรรม 6

Abstract

The objectives of this research were: 1. to analyze the general conditions of the monastic administration according to the Buddhism reform plan of the Sangha in Ang Thong Province, 2. to study the process of developing the monastic administration, and 3. to present the development of the monastic administration of the Sangha in Ang Thong Province. The research used a qualitative methodology, collecting data from 25 key informants through in-depth interviews, and 10 monks or laypersons in a focus group discussion by purposefully selected. Data were analyzed using descriptive content interpretation.

The research results were found that: 1. The general conditions of the monastic administration of the Sangha in Ang Thong Province were outstanding in the aspects of clear structure, appropriate application of policies and strategic plans, government support, the use of technology, and cooperation with the community, resulting in efficient operations. However, there were still limitations such as access to areas, resource allocation, personnel development, and incomplete participation. Nevertheless, there were opportunities to extend from the support of the Sangha Supreme Council, cooperation with local authorities, the use of technology, and people's faith in Buddhism. 2. The development process integrated concrete management with adherence to Buddhist principles, especially applying the Six Saraniyadhammas, which helped strengthen faith, unity, and stability within the community, although there are still limitations in participation of monasteries and the use of empirical data. This approach was an important foundation for continuous development. 3. The development of monastic

administration, by overall, advanced in all aspects, including strengthening Buddhism through dissemination and community connection, the use of technology and databases in administration, developing the organization into a Buddhist learning center, and integrated resource management. All of these helped create transparency, strengthen faith, and increase the stability of the monastic administration of the Sangha in Ang Thong Province in a sustainable manner.

Keywords: Monastic Administration; Buddhist Reform Plan; Ang Thong Sangha; Sangha Development; Saraniya Dhamma 6

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีบทบาทสำคัญต่อการหล่อหลอมวิถีชีวิตและค่านิยมของสังคมไทยมาอย่างยาวนาน ระบบการปกครองคณะสงฆ์จึงเป็นกลไกสำคัญในการธำรงรักษาพระพุทธศาสนาให้มั่นคง โดยมีรากฐานจากสมัยพุทธกาลที่พระพุทธเจ้าทรงใช้พระธรรมวินัยเป็นหลักในการบริหารกิจการสงฆ์ อันเน้นการบริหารแบบธรรมาธิปไตยมิใช่อำนาจนิยม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2550) ถือเป็นการสร้างระบบที่ทำให้พระสงฆ์ทุกองค์มีส่วนร่วมในการรักษาความสงบเรียบร้อยและการตัดสินใจในกิจการของสงฆ์ ทั้งนี้หลักการดังกล่าวยังสอดคล้องกับแนวคิดธรรมาธิปไตยที่ย้ำว่า การปกครองต้องตั้งอยู่บนฐานของธรรม มิใช่เพียงอำนาจ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2559)

ต่อมาในยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น การจัดการปกครองคณะสงฆ์มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในสมัยรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 ซึ่งได้ปรับปรุงระบบการศึกษาพระปริยัติธรรมและการจัดระเบียบการปกครองตามลำดับชั้น จนนำไปสู่การตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 อันเป็นหลักกฎหมายสำคัญในการกำกับดูแลกิจการคณะสงฆ์ไทย (สุวพันธุ์ ตันยุวรรธนะ, 2557) ทั้งยังสะท้อนถึงความพยายามในการสร้างความเป็นเอกภาพและมาตรฐานในการบริหารกิจการพระพุทธศาสนา (อัมพร บุญช่วย, 2560)

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในยุคโลกาภิวัตน์และเทคโนโลยีดิจิทัลได้สร้างความท้าทายใหม่ ๆ ให้แก่การปกครองคณะสงฆ์ โดยเฉพาะในระดับจังหวัด เช่น จังหวัดอ่างทอง ซึ่งมีจำนวนวัดและพระสงฆ์มาก จำเป็นต้องพัฒนาระบบการบริหารจัดการให้สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน ทั้งการส่งเสริมธรรมาภิบาล การพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์ การตลาดจนการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ (พระครูปลัด

สุวัฒน์วชิรคุณ (สุวัฒน์ อัครธมโม), 2558) หากปราศจากการปรับตัวอย่างต่อเนื่องย่อมกระทบต่อศรัทธาและความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในระยะยาว

นอกจากนี้ สภาพการบริหารคณะสงฆ์จังหวัดอ่างทองยังสะท้อนให้เห็นปัญหาเชิงพื้นที่หลายประการ เช่น ความไม่ทั่วถึงของการมีส่วนร่วมจากวัดในระดับท้องถิ่น การขาดระบบข้อมูลที่เป็นเอกภาพ การจัดสรรทรัพยากรที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการจริง รวมถึงข้อจำกัดด้านการพัฒนาบุคลากรพระสังฆาธิการ ปัญหาเหล่านี้ ส่งผลให้การดำเนินงานตามแนวทางการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาไม่บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาและนำเสนอแนวทางการพัฒนาที่มีความต่อเนื่องและยั่งยืน

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการพัฒนางานการปกครองคณะสงฆ์ตามแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดอ่างทอง โดยมุ่งเน้นการศึกษากิจการปฏิบัติตามพระธรรมวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการประยุกต์หลักพุทธธรรมร่วมกับแนวคิดการบริหารยุคใหม่ เพื่อสร้างแนวทางการพัฒนาระบบการปกครองคณะสงฆ์ให้มีความโปร่งใส มีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2560)

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์สภาพทั่วไปงานการปกครองคณะสงฆ์ตามแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดอ่างทอง
2. เพื่อศึกษากระบวนการในการพัฒนางานการปกครองคณะสงฆ์ตามแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดอ่างทอง
3. เพื่อนำเสนอการพัฒนางานการปกครองคณะสงฆ์ตามแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดอ่างทอง

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยทำการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ตามลักษณะการเป็นผู้แทนของกลุ่มที่เหมาะสม จำนวน 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้กำหนดนโยบายด้านการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดอ่างทอง จำนวน 4 รูป กลุ่มผู้กำกับการปฏิบัติตามนโยบาย จำนวน 4 รูป

กลุ่มผู้นำนโยบายมาปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม จำนวน 6 รูป กลุ่มผู้สนองงานตามนโยบาย จำนวน 6 รูป และกลุ่มผู้สนับสนุน จำนวน 5 คน และการจัดสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยเชิญผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ ที่เป็นผู้มีความเกี่ยวข้องกับกรวิจัย จำนวน 10 รูปหรือคน โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ประกอบด้วย 1. กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย จำนวน 5 รูปหรือคน และ 2. กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเชิงพุทธ จำนวน 5 รูปหรือคน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ แบ่งเป็น 4 ตอน ได้แก่ 1. ข้อมูลทั่วไป 2. สภาพการปกครองคณะสงฆ์ 3. กระบวนการพัฒนางานการปกครอง และ 4. รูปแบบการพัฒนาตามแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา โดยผู้วิจัยสร้างเครื่องมือจากการศึกษาแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กำหนดขอบเขตคำถาม จัดทำร่างแบบสัมภาษณ์ เสนอให้คณะกรรมการที่ปรึกษาตรวจสอบ และปรับแก้ตามข้อเสนอแนะ จากนั้นส่งให้ผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่านตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ซึ่งได้ค่า S-CVI เท่ากับ 1.00 แสดงถึงความถูกต้องและครอบคลุม ก่อนนำมาปรับปรุงจนเป็นเครื่องมือฉบับสมบูรณ์เพื่อใช้เก็บข้อมูลจริง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งจากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยเริ่มจากการศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500 และพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รวมทั้งข้อมูลทุติยภูมิจากหนังสือ วารสาร งานวิจัย และสถิติของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาทบทวนวรรณกรรมและกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย จากนั้นดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกทั้งแบบกึ่งทางการและไม่เป็นทางการ โดยมีขั้นตอนเตรียมการ เช่น การนัดหมายวันเวลา ศึกษาประเด็นคำถาม และเตรียมอุปกรณ์บันทึกเสียงและจดบันทึกให้พร้อม ก่อนเข้าสัมภาษณ์ผู้วิจัยสร้างความคุ้นเคย ชี้แจงวัตถุประสงค์ ขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงและการถ่ายภาพเพื่ออ้างอิง พร้อมยืนยันว่าจะเก็บข้อมูลทั้งหมดไว้เป็นความลับ เพื่อให้การสัมภาษณ์ดำเนินไปอย่างราบรื่นและได้ข้อมูลที่ครบถ้วนตรงตามวัตถุประสงค์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยอาศัยการตรวจสอบจากหลายมิติ ได้แก่ การตรวจสอบแบบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) โดยการเปรียบเทียบข้อมูลจากแหล่งที่มาต่างกันทั้งเวลา สถานที่ และบุคคล การตรวจสอบสามเส้าด้านนักวิจัย (Investigator Triangulation) โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และการลงพื้นที่ของผู้วิจัย การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี (Theory

Triangulation) ด้วยการใช้แนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ในการแปลความหมายข้อมูลเพื่อสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัยโดยผ่านการกลั่นกรองจากที่ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญและคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ และการตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการเก็บข้อมูล (Methodological Triangulation) ด้วยการใช้หลากหลายวิธีเก็บข้อมูลให้ครอบคลุมเรื่องเดียวกัน ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลหลังจากรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 25 รูปหรือคน โดยจัดประเด็นคำตอบตามคำถามในแบบสัมภาษณ์เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และขอบเขตของการวิจัยอย่างเป็นระบบ

ผลการวิจัย

1. การวิเคราะห์สภาพทั่วไปงานการปกครองคณะสงฆ์ตามแผนปฏิบัติการพระพุทธศาสนา จังหวัดอ่างทอง พบว่า คณะสงฆ์จังหวัดอ่างทองมีจุดแข็งด้านโครงสร้างการบริหารที่ชัดเจนและมีประสิทธิภาพ โดยประยุกต์ใช้แนวนโยบายจากมหาเถรสมาคม และแผนยุทธศาสตร์พระพุทธศาสนาแห่งชาติอย่างเหมาะสม มีการสนับสนุนจากภาครัฐใช้เทคโนโลยีในการบริหาร การสื่อสาร และการเผยแพร่ธรรมะ รวมถึงเปิดพื้นที่ให้พระสงฆ์ในจังหวัดมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างจริงจัง ทั้งยังเชื่อมโยงกับชุมชนผ่านกิจกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อจำกัดด้านการเข้าถึงพื้นที่ การจัดสรรทรัพยากร และการพัฒนาบุคลากร ที่จำเป็นต้องปรับปรุงในเชิงระบบเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานในด้านโอกาส คณะสงฆ์ได้รับแรงสนับสนุนจากทั้งภาครัฐ นโยบายจากส่วนกลาง และกระแสศรัทธาของประชาชน ซึ่งเอื้อต่อการยกระดับการบริหารให้ทันสมัย โปร่งใส และตอบโจทย์พื้นที่ได้ดี ขณะที่อุปสรรคสำคัญยังคงเป็นการประสานงาน การใช้เทคโนโลยี และการมีส่วนร่วมที่ยังไม่ทั่วถึง ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการบูรณาการและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาเกิดผลอย่างยั่งยืนในระดับจังหวัด

2. การพัฒนางานการปกครองของคณะสงฆ์จังหวัดอ่างทองเริ่มจากกระบวนการวางแผนที่มีโครงสร้างชัดเจนและการประชุมระดับเจ้าคณะ แต่ยังขาดการมีส่วนร่วมจากวัดระดับพื้นที่ ระบบข้อมูลสนับสนุน และการวิเคราะห์เชิงพื้นที่ ส่งผลให้แผนบางส่วนไม่สอดคล้องกับบริบทจริง ด้านการปฏิบัติยังมีข้อจำกัดด้านความพร้อมของผู้ปฏิบัติการมีส่วนร่วม และการติดตามประเมินผล โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกลและวัดขนาดเล็ก ซึ่งทำให้การขับเคลื่อนแผนยังไม่ทั่วถึง ขณะที่กระบวนการตรวจสอบยังไม่มีมาตรฐานที่ชัดเจน ขาดบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญและระบบติดตามผลอย่างต่อเนื่อง ถึงแม้จะเริ่มมีการใช้เทคโนโลยีบ้างแล้วก็ตาม อย่างไรก็ตาม คณะสงฆ์มีความพยายามปรับแผนให้เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ มีการประเมินผล ใช้เทคโนโลยี และสร้างความร่วมมือกับพระสังฆาธิการวัดในพื้นที่ และภาคีชุมชน ทำให้เกิดผลที่เป็นรูปธรรม ด้านการบริหารที่ยึดหลักธรรม

พบว่า พระสังฆาธิการแสดงเมตตาทายกรรมโดยลงพื้นที่ เยี่ยมเยียน ช่วยเหลือ และให้กำลังใจอย่างใกล้ชิด ส่วนเมตตาโมกกรรมปรากฏผ่านการตัดสินใจด้วยความเข้าใจ พุดจาสุภาพ และให้โอกาสผู้ผิด เมตตาวัจกรรมปรากฏชัดในการใช้ถ้อยคำอ่อนโยน สร้างสรรค์ และส่งเสริมความสามัคคี

นอกจากนี้ คณะสงฆ์ยังส่งเสริมหลักสาธารณโภคี โดยใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างเป็นธรรม จัดตั้งคลังปัจจัยกลาง สนับสนุนวัดขนาดเล็ก และจัดกิจกรรมอย่างโปร่งใสในด้านศีลสามัญญตา มีการส่งเสริมแนวปฏิบัติร่วมกัน เช่น การสวดมนต์ การอบรมธรรมวินัย และพิธีกรรมร่วม โดยไม่แบ่งแยกวัดใหญ่หรือเล็ก สร้างความเข้าใจและสามัคคีภายในหมู่คณะ ขณะที่ทักขิสามัญญตาปรากฏผ่านความเห็นร่วมกันในการยึดพระธรรมวินัย การบริหารแบบโปร่งใส และการเปิดรับความคิดเห็นที่แตกต่าง เพื่อสร้างความมั่นคงและยั่งยืนให้กับคณะสงฆ์ในบริบทสมัยใหม่

3. การพัฒนางานการปกครองคณะสงฆ์ตามแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา จังหวัดอ่างทอง พบว่า คณะสงฆ์จังหวัดอ่างทองดำเนินการพัฒนางานการปกครองตามแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาใน 4 ด้านสำคัญ ได้แก่ 1. การสร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา โดยส่งเสริมบทบาทเชิงรุกของวัดในการเผยแผ่ธรรมะ พัฒนาจริยธรรม และเชื่อมโยงกับชุมชนผ่านกิจกรรมทางศาสนา การจัดอบรม และการใช้สื่อออนไลน์ พร้อมผลักดันความร่วมมือกับหน่วยงานท้องถิ่น และการจัดทำแผนพัฒนาวัดให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อรักษาความศรัทธาในพระพุทธศาสนา 2. การยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน ผ่านการประชุมสื่อสารระหว่างเจ้าคณะ การใช้เทคโนโลยีและฐานข้อมูล การอบรมพระสังฆาธิการ และการส่งเสริมธรรมาภิบาล เพื่อสร้างการบริหารที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และยั่งยืน 3. การพัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ โดยจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องในด้านพระธรรมวินัย การบริหาร และการใช้เทคโนโลยี ผ่านการอบรมวิทยากร คู่มือ ระบบพี่เลี้ยง และการมีส่วนร่วมของฆราวาส เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในระดับจังหวัดอย่างต่อเนื่อง และ 4. การจัดการทรัพยากรเพื่อการขับเคลื่อนงานสงฆ์ทั้งด้านบุคลากร วิชาการ และทรัพยากรสนับสนุน เช่น งบประมาณ เทคโนโลยี และสื่อธรรมะ ตลอดจนการประสานความร่วมมือกับภาคีต่าง ๆ เพื่อให้การดำเนินงานมีความยั่งยืนและตอบสนองต่อความต้องการของพื้นที่อย่างแท้จริง

อภิปรายผลการวิจัย

1. การวิเคราะห์สภาพทั่วไปของงานการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดอ่างทอง พบว่า จุดแข็งคือการมีโครงสร้างการบริหารที่ชัดเจน ประยุกต์ใช้แนวนโยบายจากส่วนกลางได้อย่างเหมาะสม มีการใช้เทคโนโลยี สนับสนุนจากภาครัฐ และความร่วมมือของพระสังฆาธิการ

ส่งผลให้เกิดกิจกรรมที่ตอบสนองต่อชุมชนและการบริหารที่มีประสิทธิภาพ ขณะนี้จุดอ่อนยังคงอยู่ที่ข้อจำกัดในการเข้าถึงพื้นที่ห่างไกล การจัดสรรทรัพยากร การพัฒนาบุคลากร และระบบข้อมูลที่ไม่ทั่วถึง ซึ่งส่งผลต่อการนำแผนสู่การปฏิบัติจริง ด้านโอกาส คณะสงฆ์ได้รับแรงสนับสนุนจากรัฐและหน่วยงานต่าง ๆ มีนโยบายจากมหาเถรสมาคม และศรัทธาของประชาชนที่ยังเข้มแข็ง เอื้อต่อการยกระดับการบริหารให้ทันสมัย ด้านอุปสรรคยังพบปัญหาเชิงระบบ เช่น การสื่อสาร การประสานงาน และการขาดบุคลากรเฉพาะทาง รวมถึงความท้าทายในการปรับตัวสู่ยุคดิจิทัล สอดคล้องกับงานวิจัยของพระราชวชิรธรรมคณี (บังคม รุกขิตธมโม) (2567) ที่ชี้ให้เห็นว่า การบริหารคณะสงฆ์อย่างมีประสิทธิภาพต้องอาศัยวิสัยทัศน์ โครงสร้างที่ดี การใช้เทคโนโลยี และการกระจายอำนาจอย่างเหมาะสม และผลการวิจัยที่ชี้ว่า คณะสงฆ์จังหวัดอ่างทองมีจุดแข็งด้านโครงสร้างและการสนับสนุนจากภาครัฐ แต่ยังเผชิญข้อจำกัดเรื่องทรัพยากรและการมีส่วนร่วม สะท้อนถึงการบริหารที่ยังไม่สอดคล้องกับหลัก ธรรมาธิปไตย ซึ่งเน้นให้การปกครองตั้งอยู่บนหลักธรรมและการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2550) ดังกล่าวจึงไม่ใช่เพียงปัญหาทางปฏิบัติ แต่ยังเป็นความท้าทายเชิงหลักการ

2. กระบวนการพัฒนางานการปกครองคณะสงฆ์ตามแผนปฏิรูปกิจการในพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดอ่างทอง มีลักษณะที่สอดคล้องกับหลัก PDCA โดยเริ่มจากการวางแผน (Plan) ที่แม้จะมีโครงสร้างที่ชัดเจนในระดับเจ้าคณะ แต่ยังขาดการมีส่วนร่วมจากวัดระดับพื้นที่ และยังมีระบบข้อมูลที่เป็นระบบ ส่งผลให้แผนบางส่วนไม่สามารถตอบสนองบริบทพื้นที่จริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่นเดียวกับในขั้นการปฏิบัติ (Do) ที่ยังเผชิญข้อจำกัดด้านทรัพยากรการติดตามประเมินผล และการเน้นเป้าหมายเชิงปริมาณมากกว่าคุณภาพ ซึ่งแตกต่างจากแนวปฏิบัติในจังหวัดเพชรบุรีที่เน้นการระดมความคิดเห็นและการบูรณาการอย่างเป็นระบบ (พระพิพิธพัชรโรตม (อานวย อินทวนโณ), 2566) นอกจากนี้ การตรวจสอบ (Check) ในพื้นที่อ่างทองยังขาดมาตรฐานและกลไกที่ต่อเนื่อง โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกลที่ขาดบุคลากรเฉพาะทาง สวนทางกับจังหวัดเพชรบุรีที่เน้นการตรวจสอบอย่างโปร่งใส มีส่วนร่วม และเชื่อมโยงกับแผนปฏิรูปอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม ในขั้นการดำเนินการให้เหมาะสม (Action) คณะสงฆ์อ่างทองมีความพยายามในการปรับปรุงกิจกรรมและใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกัน การที่คณะสงฆ์มีการประยุกต์ใช้ หลักสาราณียธรรม 6 เช่น เมตตาทายกรรมและสาธารณโภคี แสดงให้เห็นการน้อมนำแนวคิด การจัดการเชิงพุทธ เพื่อสร้างความสามัคคีและความไว้วางใจ ซึ่งสอดคล้องกับงานของพระสมุห์สันติ สุจิณโณ (2567) ที่ระบุว่าหลักธรรมดังกล่าวช่วยลดความขัดแย้งและเสริมความมั่นคงในสังคมสงฆ์

ขณะเดียวกัน การพัฒนางานการปกครองคณะสงฆ์ยังได้บูรณาการหลักสาราณียธรรมในการขับเคลื่อน โดยเฉพาะเมตตาทายกรรมที่แสดงออกผ่านการเยี่ยมเยียนช่วยเหลือ และใส่ใจในทุกระดับ เมตตามโนกรรมที่ตั้งอยู่บนความเข้าใจ ให้อภัย และไม่ตัดสินผู้อื่นอย่างเร่งรีบ เมตตาวาจากรรมที่ใช้ถ้อยคำสุภาพ สร้างสรรค์ และส่งเสริมความสามัคคีในหมู่คณะ ตลอดจนการดำเนินงานภายใต้หลักสาธารณโภคีที่เน้นการใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างเป็นธรรม ลดความเหลื่อมล้ำระหว่างวัดเล็กและวัดใหญ่ ขณะที่หลักศีลสามัญญตาส่งเสริมการถือปฏิบัติร่วมกันอย่างมีวินัยและเสมอภาค และหลักทักขิณสามัญญตาเน้นความเห็นร่วมกันบนฐานของเหตุผลและการเปิดใจรับฟัง ความพยายามดังกล่าวสะท้อนถึงการวางรากฐานของการบริหารคณะสงฆ์อย่างยั่งยืนในระดับจังหวัด อันสอดคล้องกับงานวิจัยของพระสมุห์สันติ สุจินโณ (2567) ที่ชี้ว่าหลักสาราณียธรรมเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างความไว้วางใจ ความผาสุก และความสามัคคีในหมู่คณะอย่างมั่นคง

3. การพัฒนางานการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดอ่างทองตามแผนปฏิบัติการพระพุทธศาสนาในด้านการสร้างความมั่นคงของพระพุทธศาสนา มีลักษณะโดดเด่นในด้านการส่งเสริมบทบาทเชิงรุกของวัดในพื้นที่ โดยเน้นการเผยแผ่ธรรมะ พัฒนาริยธรรม และสร้างความเชื่อมโยงกับชุมชนผ่านกิจกรรมทางศาสนา การจัดค่ายพุทธบุตร การสอนศีลธรรมในโรงเรียน และการใช้สื่อออนไลน์เพื่อการเผยแผ่ธรรมะ นอกจากนี้ ยังสนับสนุนให้วัดมีแผนพัฒนาที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เพื่อยกระดับคุณภาพการเผยแผ่ธรรมะให้เข้าถึงประชาชนทุกกลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของพระพิพิธพัชรโธม (อานวย อินทวณฺโณ) (2566) ที่พบว่า คณะสงฆ์ในจังหวัดเพชรบุรีมีการจัดโครงการปลูกฝังศรัทธา ขยายโอกาสทางการศึกษาพระพุทธศาสนา และส่งเสริมกิจกรรมทางศีลธรรมอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะการพัฒนาเครือข่ายการศึกษาและหลักสูตรเชิงพุทธที่ทันสมัย ขณะเดียวกัน การบริหารจัดการภายในของคณะสงฆ์จังหวัดอ่างทองก็มีพัฒนาการอย่างเป็นระบบ โดยเน้นการประชุมและประสานงานของเจ้าคณะ การใช้เทคโนโลยีและฐานข้อมูล รวมถึงการอบรมพระสังฆาธิการเพื่อเสริมศักยภาพด้านการบริหาร พร้อมส่งเสริมธรรมาภิบาลและการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับคณะสงฆ์จังหวัดเพชรบุรีที่พัฒนาองค์กรด้วยหลักสูตรเชิงพุทธ นวัตกรรมการศึกษา และการบริหารแบบบูรณาการ นอกจากนี้ คณะสงฆ์จังหวัดอ่างทองยังมุ่งสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ โดยสนับสนุนการอบรม การจัดทำแหล่งเรียนรู้ และการใช้เทคโนโลยีเพื่อเผยแผ่ธรรมะ ร่วมกับการพัฒนาและบริหารทรัพยากรทั้งด้านบุคคล วิชาการ และการเงินอย่างเป็นระบบ ซึ่งตรงกับแนวทางในจังหวัดเพชรบุรีที่มุ่งพัฒนาพระนักเผยแผ่ พระวิปัสสนาจารย์ และศูนย์กลางความรู้ด้านพระพุทธศาสนา เพื่อสร้างความ

มั่นคงทางสถาบันศาสนาในระดับพื้นที่อย่างยั่งยืน และเมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดเพชรบุรี และตราดที่มีการบูรณาการการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบอย่างชัดเจน (พระพิพิธพัชรโธม (อานวย อินทวณโณ), 2566; พระราชวรธรรมคณี (บังคม รกขิตธโม), 2567) จะเห็นได้ว่า คณะสงฆ์จังหวัดอ่างทองยังต้องพัฒนาเพื่อให้การปฏิรูปมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ทั้งนี้ การเชื่อมโยงผลการวิจัยกับ ธรรมาธิปไตย และการจัดการเชิงพุทธทำให้เข้าใจได้ว่าการบริหารที่ตั้งอยู่บนหลักธรรมและการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงคือปัจจัยสำคัญในการสร้างความโปร่งใส ความยั่งยืน และศรัทธาของประชาชน (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2562)

องค์ความรู้จากการวิจัย

ผลการวิจัยที่ได้จากการศึกษาการพัฒนางานการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดอ่างทอง สะท้อนให้เห็นทั้งจุดแข็ง ข้อจำกัด โอกาส และอุปสรรคที่เกิดขึ้นจริงในบริบทพื้นที่ โดยเฉพาะประเด็นด้านโครงสร้างการบริหาร การสนับสนุนจากภาครัฐ และการใช้เทคโนโลยีที่ช่วยเสริมศักยภาพ ขณะเดียวกันยังพบข้อจำกัดที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม การจัดสรรทรัพยากร และการพัฒนาบุคลากรซึ่งต้องได้รับการแก้ไขเชิงระบบ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้จึงไม่เพียงเป็นการบันทึกข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์ แต่ยังเป็นฐานในการทำความเข้าใจพลวัตของการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาในระดับจังหวัดอย่างลึกซึ้ง นอกจากนี้ กระบวนการพัฒนาที่ผสมผสานหลักการจัดการเชิงรูปธรรมกับหลักพุทธธรรม โดยเฉพาะการน้อมนำหลักสาราณียธรรม 6 มาใช้ในการเสริมสร้างศรัทธาและความสามัคคี ภายในคณะสงฆ์ ทำให้เห็นถึงความเป็นไปได้ของการบูรณาการแนวคิดทางธรรมเข้ากับการบริหารสมัยใหม่ องค์ความรู้จากงานวิจัยนี้จึงไม่เพียงตอบโจทย์การจัดการเชิงพื้นที่เท่านั้น แต่ยังมีศักยภาพที่จะเป็นต้นแบบในการพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดอื่น ๆ ในอนาคต เพื่อให้การบริหารงานพระพุทธศาสนาเกิดความมั่นคง โปร่งใส และยั่งยืน ผู้วิจัยจึงได้สังเคราะห์องค์ความรู้จากการวิจัย เป็นภาพดังภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

จากภาพที่ 1 จังหวัดอ่างทองได้ขับเคลื่อนงานการปกครองคณะสงฆ์โดยอาศัย แผนนโยบายจากมหาเถรสมาคมและยุทธศาสตร์พระพุทธศาสนาแห่งชาติ มาปรับใช้ใน ระดับพื้นที่อย่างเป็นระบบ มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและ ชุมชน อาทิ โรงเรียน อบต. และหน่วยงานท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนาและ คุณธรรมแก่เยาวชนและประชาชน เช่น การอบรมพระใหม่ ค่ายพุทธบุตร การใช้สื่อ ออนไลน์เพื่อการเผยแผ่ธรรม และการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ด้านการบริหารจัดการ คณะสงฆ์จังหวัดอ่างทองมุ่งพัฒนาโครงสร้างและกระบวนการ ภายในให้ทันสมัยและมีประสิทธิภาพ โดยมีการประชุมสม่ำเสมอ การใช้เทคโนโลยีติดตามงาน การจัดทำฐานข้อมูล และการอบรมพระสังฆาธิการเพื่อพัฒนาทักษะการบริหาร ตลอดจน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนตามหลักธรรมาภิบาล และพัฒนาคณะสงฆ์สู่การเป็น องค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธด้วยกระบวนการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ อย่างไร้กีดกัน ยังมีข้อท้าทายในการดำเนินงาน ได้แก่ ข้อจำกัดด้านทรัพยากร การขาดแคลนบุคลากรเฉพาะทาง และการรักษาสมดุลระหว่างประเพณีกับการปรับตัวสู่ยุคดิจิทัล ซึ่งต้องอาศัยการสนับสนุนเชิงนโยบาย การบริหารจัดการเชิงยุทธศาสตร์ และการพัฒนา เครือข่ายร่วมกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การปกครองคณะสงฆ์สามารถดำรงความมั่นคง ทางพระพุทธศาสนาได้อย่างยั่งยืนในสังคมร่วมสมัย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สนับสนุนการบูรณาการแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาในระดับจังหวัดให้ สอดคล้องกับนโยบายของมหาเถรสมาคมและยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อให้การดำเนินงานมีทิศทาง ชัดเจนและมีมาตรฐานเดียวกัน
2. กำหนดกรอบการติดตามและประเมินผลอย่างเป็นระบบ โดยใช้ตัวชี้วัดด้าน คุณภาพ ปริมาณ เวลา และค่าใช้จ่าย เพื่อประเมินความคุ้มค่าและความยั่งยืนของโครงการ
3. ส่งเสริมความร่วมมือภาครัฐ-เอกชน-ชุมชน (Public-Private-People-Partnership: PPPP) ในการสนับสนุนงบประมาณ องค์ความรู้ และทรัพยากร เพื่อเพิ่มศักยภาพการ ขับเคลื่อนงานพระพุทธศาสนา

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. จัดอบรมและพัฒนาศักยภาพพระสังฆาธิการอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านการบริหาร จัดการ การใช้เทคโนโลยี และพระธรรมวินัย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน
2. พัฒนาระบบฐานข้อมูลกลาง เกี่ยวกับวัด พระภิกษุ และกิจกรรมต่างๆ เพื่อใช้ ในการวางแผน ติดตาม และประเมินผลอย่างเป็นรูปธรรม

3. จัดตั้งเครือข่ายวัดต้นแบบ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การบริหารจัดการ และการพัฒนาทรัพยากร เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้และเป็นพี่เลี้ยงให้แก่วัดอื่น ๆ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาปัจจัยเชิงลึกที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา เช่น ปัจจัยด้านภาวะผู้นำ เครือข่ายความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมของชุมชน

2. วิจัยเชิงเปรียบเทียบระหว่างจังหวัด เพื่อหาข้อดีและจุดอ่อนของการบริหารจัดการคณะสงฆ์ในแต่ละพื้นที่ อันจะนำไปสู่การกำหนดมาตรฐานการดำเนินงาน

3. พัฒนาเครื่องมือวัดและตัวชี้วัดเฉพาะด้าน สำหรับประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการดำเนินงานพระพุทธศาสนาในระดับจังหวัดและท้องถิ่น

เอกสารอ้างอิง

พระครูปลัดสุวัฒนวิริคุณ (สุวัฒน์ อคฺคธมฺโม). (2558). *การบริหารจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์*.

กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เสียงเชียง.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2545). *การบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามหลักพุทธธรรม*.

กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2550). *ธรรมาธิปไตย : หลักการปกครองในพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

พระพิพิธพัชรโรตม (อานวย อินทวณฺโณ). (2566). การพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ตามแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการจังหวัดเพชรบุรี. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 12(4), 234-246.

พระราชวชิรธรรมคณี (บังคม รุกขิตธมฺโม). (2567). รูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ตามยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดตราด. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมการปริทรรศน์*, 7(6), 369-382.

พระสมุห์สันติ สุวณฺโณ. (2567). วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของหลักสาราณียธรรมเพื่อสร้างความสามัคคี. *วารสาร มจร พุทธชินราชปริทรรศน์*, 9(6), 394-405.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2559). *พุทธธรรม : ฉบับปรับขยาย (พิมพ์ครั้งที่ 45)*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ลือฉิม.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2560). *คู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์สำหรับพระสังฆาธิการ*. กรุงเทพฯ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

_____. (2562). *แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2562-2565*. กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

- สุวพันธุ์ ตันยุวรรธนะ. (2557). *กฎหมายคณะสงฆ์: คำอธิบายกฎหมายและบทวิเคราะห์*.
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- อัมพร บุญช่วย. (2560). *การปกครองคณะสงฆ์ในประเทศไทย : วิวัฒนาการและบทวิเคราะห์*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.